

Юлія Б. Шпильова

Інститут демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи
Національної академії наук України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0220-0041>

Алла А. Омельченко

Інститут демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи
Національної академії наук України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8755-0889>

ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ

Інституційні передумови адаптивного управління природними ресурсами в Україні базуються на створенні гнучкої системи, здатної реагувати на сучасні виклики (війна, кліматичні зміни, деградація ґрунтів) та забезпечувати сталий розвиток. До основних передумов належать: законодавче регулювання (нормативно-правова база), що є ієрархічною системою актів, де центральне місце посідають Конституція України та Земельний, Лісовий і Водний кодекси України, які визначають правові засади приватної, комунальної й державної власності, раціональне використання та охорону природних ресурсів як національного багатства; органи управління (організаційна структура), як багаторівнева система, очолювана Кабінетом Міністрів України, яка включає спеціалізовані органи, а також місцеві органи влади й територіальні громади, основна функція яких полягає в державному контролі, веденні кадастру, моніторингу та регулюванні природокористування; інформаційно-технологічне забезпечення управління природними ресурсами є комплексною системою, що базується на цифровізації, ГІС-технологіях (геоінформаційних системах), дистанційному зондуванні землі та автоматизованих базах даних. Вона забезпечує ефективний збір, зберігання, аналіз та обробку даних для раціонального використання природних ресурсів, моніторингу їх стану, оцінки та прозорого функціонування ринку та є основою для прийняття ефективних управлінських рішень; екологічні та економічні важелі, спрямовані на стимулювання природоохоронної діяльності та регулювання природокористування, що базується на поєднанні екологічних (охорона, раціональне використання) та економічних (стимулювання, оподаткування) важелів, котрі забезпечують раціональне використання ресурсів та сталий розвиток. У статті сформовано концептуальні підходи до формування інституційної архітектури адаптивного управління екологічною безпекою природних ресурсів, що включає багаторівневу систему управління природними ресурсами; механізми координації між суб'єктами управління; систему екологічного моніторингу та оцінювання ризиків; інституційні механізми забезпечення гнучкості управлінських рішень; механізми участі громадськості у процесах управління. Встановлено, що формування інституціонального

середовища адаптивного управління природними ресурсами є багатофакторним процесом, що відбувається під впливом економічних, соціальних та екологічних складових. Визначальну роль у цьому процесі відіграє державне управління, яке забезпечує нормативно-правове регулювання, ефективну взаємодію між усіма учасниками відносин та гармонізацію суспільних інтересів.

Ключові слова: адаптивне управління, природні ресурси, система управління, інформаційне середовище, екологічна безпека.